

Білуха Н. В.

Студентка 4-го курсу факультету соціології та права

НТУУ «КПІ»

Науковий керівник:

Лук'янчиков Є.Д., д.ю.н., проф., факультет соціології та права

НТУУ «КПІ».

Психологічні аспекти допиту

Інформацію про допити можна знайти в багатьох історичних джерелах. І це логічно, адже довгий час жодних інших способів отримання інформації для розкриття злочинів не існувало. Для того щоб отримати достовірні свідчення свідка слідчий повинен був враховувати психологічний процес формування свідчень. Першочерговою стадією формування цих свідчень є процес сприйняття свідком подій. В процесі такого сприйняття людина осмислює та оцінює предмети та явища, виявляє до них відповідне відношення.

Під час допиту свідка слідчий повинен відділити об'єктивні факти від суб'єктивних прошарувань. Необхідно визначити умови, в яких відбувалось сприйняття подій (освітленість, тривалість, віддаленість, метеорологічні умови і т.д.). При чому на цьому етапі слід враховувати, що люди доволі часто не спроможні точно оцінити саму кількість предметів сприйняття, відстань між ними, їх просторове співвідношення або ж розміри.

Для людини характерною є така особливість, коли під час чуттєвого сприйняття пробіли замінюються елементами, яких в дійсності не існувало.

Для просторових сприйнятів властива переоцінка малих відстаней і недооцінка великих. Відстані на воді, у більшості випадків, - недооцінюються. Яскраві предмети, або ж гарно освітлені предмети видаються ближче розміщеними. Численні помилки в процесі оцінки розмірів предметів пов'язують з контрастом сприйняття.

У слідчій практиці важливо правильно встановити час здійснення події, яка розслідується, її тривалість і послідовність, темп діяльності учасників події і ін.. Часто свідки дають неправдиві свідчення стосовно часових проміжків. Такі помилки пояснюються попередньо розглянутими закономірностями. Неправдиві свідчення відносно часових проміжків не варто оцінювати як умисну неправдивість свідчень. При цьому необхідно визначити діяльність свідка під час двної події, його психічні особливості і т.д. Відповідно до того, яке значення люди надають різноманітним характеристикам особистості, вони по-різному відносяться один до одного, переживають різні відчуття і під час надання свідчень ставлять на передній план ті чи інші індивідуальні сторони іншої людини.

До допитуваної особи така інформація надходить під час сприйняття ним явищ чи предметів, зберігається ним і потім відтворюється під час допиту та передається слідчому. Варто також зазначити що сприйняттю подій чи явищ можуть протидіяти несприятливі погодні умови, віддаленість допитуваного від місця події на момент її вчинення. І навпаки, сприятливі для спостереження умови (освітлення, тривалість спостереження) і т.д. будуть сприяти отриманню якнайповнішої інформації про подію. Таким же чином впливають суб'єктивні умови (стан сильного збудження, страху, втоми і т. д.). Дія всіх цих факторів має бути добре відома слідчому. До того ж, він повинен знати засновані на основі судової психології прийоми, які дозволять ослабити шкідливий вплив цих факторів на повноту та об'єктивність свідчень, доповнити прогалини, оживити в пам'яті сприйняту інформацію, впорядкувати відтворення інформації, яку надає допитуваний. Успіх допиту залежний від того, наскільки слідчий враховує і використовує при проведенні допиту особистісні відмінності допитуваного. Без такого врахування неможливо встановити психологічний контакт, під яким розуміють створення певної атмосфери під час проведення допиту, в процесі якої допитуваний може довіритись слідчому, розуміє необхідність сприяти своїми свідченнями встановленню істини по справі. Саме тому

обман допитуваного, будь-які спроби спіймати його в пастку сприяють виникненню напруги і конфліктності.[1;с.181]

Для чого потрібно вивчити особистість допитуваного? Тому що саме цей аспект допоможе визначити особливості надання свідчень конкретно цією особою, спрогнозувати його можливу лінію поведінки, і, зрештою, обрати потрібну психологічну тактику для проведення допиту з конкретною особою. Адже, згідно з теорією психології, кожен з 4х відомих людству насьогодні типів темпераменту, зреагує на одну і ту саму ситуацію абсолютно по-різному. При вирішенні таких завдань, як подолання протидії осіб, що намагаються навести слідство на хибний шлях, слідчий змушений діяти жорстко. Прийоми такого подолання зазвичай розраховані на критичне мислення обвинувачуваного. Здебільшого, вони ґрунтуються на визначенні внутрішніх протиріч в свідченнях і поведінці обвинувачуваного.

Тож, прийоми психологічного впливу на допитуваного можна умовно поділити на: [2; с.87]

- ✓ Ті, що ґрунтуються на використанні окремих якостей особи допитуваного;
- ✓ Ті, що ґрунтуються на довірі допитуваного до слідчого;
- ✓ Які ґрунтуються на основі інформування допитуваного про наявність достовірної доказової бази по справі;
- ✓ Ті, які створюють оманливе враження перебільшення в свідомості особи доказової бази по справі;
- ✓ Ті, які пов'язані з пред'явленням неочікуваної інформації і, як наслідок, - емоційного збудження.

Одним із прийомів правомірного психологічного впливу є приховання від допитуваної особи прогалин в системі доказів. Наприклад, коли слідчий виявляє підвищену цікавість до другорядних обставин справи, він на рівні підсвідомості запевняє допитуваного у тому, що основна інформація йому вже і так відома. При цьому важливого значення набуває секретність щодо питання непоінформованості слідчого по деяких питаннях.

Одне із найважливіших, і до речі, основних засобів психологічного впливу – питання слідчого, адже його можна поставити так, щоб обмежити ступінь інформації для допитуваного. Допитуваний завжди розуміє що може його видати і відчуває наближення розмови до викриваючих обставин, тож він аналізує не тільки саме питання, а і його причину. Питання слідчого мають бути обґрунтованими, не носити характеру «пастки».

Варто зазначити, що слідчий повинен широко застосовувати протидіючі питання, тобто такі питання, які протирічать помилковим установкам допитуваного. Ці питання демонструють поінформованість слідчого по розслідуваному епізоду і попереджують про неможливість повести слідство невірним шляхом. Також можуть бути використані в ході слідства і викриваючі питання. Чим ближче слідчий до тактичного виграшу, тим вище небезпечність для допитуваного, тим більш оборонними стають його дії. Все це свідчить про необхідність створення складних, подекуди гостро конфліктних ситуацій. Дієвим прийомом для викриття винного за допомогою психологічного впливу є і використання доказів поведінки. Адже поведінка винної особи після скоєння злочину діаметрально відрізняється від поведінки невинної особи. До таких доказів відносяться зокрема, - повернення на місце події, заперечення очевидних фактів, деталізація інформації, яку надає допитуваний, яка може бути відома лише злочинцю і т.д.

Причетність особи до скоєння правопорушення можна продіагностувати також за певними зовнішніми ознаками під час допиту: [3; с.36]

- ✓ невинний зазвичай на пряме звинувачення відповідає бурхливою відмовою, тоді як винна особа, як правило, реагує не відразу
- ✓ невинний часто розбирає звинувачення на частини, і послідовно спростовує звинувачення фактами, тоді як винний тікає від такої тактики, і уникає повернень до основних звинувачень (пасивна поведінка)

✓ доказовою базою невинного слугує соціальний позитивізм, а винний переважно нехтує таким захистом

✓ невинна особа з гостротою переживає можливість осуду та ганьби від близьких і родичів, тоді як винна особа переймається тільки покаранням.

У слідчій практиці бувають випадки, коли допитуваний вагається у виборі лінії поведінки. У такому разі варто використати метод накопичення позитивних відповідей. (Спочатку слідчий задає питання, на які може почути тільки ствержувальну відповідь, що у свою чергу формує атмосферу взаємодії і надалі полегшує процес отримання відповідей, в тому числі - на важкі запитання). Особливо важливе викривальне значення має одержання таких відомостей під час допиту, про які може бути відомо тільки учаснику події, яка розслідується.

Список використаних джерел

1. Еникеев М.И., “Основы общей и юридической психологии” М., 1999 г.
2. Васильев В. Л. Юридическая психология. М., 1991
3. Руководство для следователей. Под ред. Селиванова Н. А. М., 1998.